

ПРОСТИ СИНТАКТИЧНИ ГРУПИ С ГЛАВЕН ЧЛЕН ГЛАГОЛ И ПОДЧИНЕН ЧЛЕН ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК (V → A)

ТАТЯНА АЛЕКСАНДРОВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“
ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
t_alexandrova_@mail.bg

В статията се разглеждат възможните реализации на простите синтактични групи с главен член глагол и подчинен член прилагателно име в българския език. Анализира се по-обстойно една от реализациите на този синтактичен тип от гледна точка на два езикови механизма, които играят роля при свързването на лексемите в граматично правилни конструкции: конотацията и синтактичната акомодация. Прави се описание на членовете на групата с оглед на характеристиката на лексикалните класове, които я изграждат. Разглеждат се нейните синтактични разновидности. Идентифицирани са нормативните проблеми, които възникват при езиковата реализация на групата във връзка с избора на стойности при граматичните категории *род* и *число*.

Ключови думи: проста синтактична група, конотация, акомодация, глагол, прилагателно име, български език

SIMPLE SYNTACTIC GROUPS FORMED BY A HEAD VERB AND A SUBORDINATE ADJECTIVE IN THE BULGARIAN LANGUAGE (V → A)

TATYANA ALEKSANDROVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
t_alexandrova_@mail.bg

The article discusses the possible realisations of simple syntactic groups formed by a head verb and a subordinate adjective in Bulgarian. One of the realisations of this construction is analysed in detail with respect to two linguistic mechanisms that play a role in linking lexemes in grammatically correct constructions: connotation and syntactic accommodation. The description of the members of the group takes into account the characteristics of the lexical classes that make it up as well as its syntactic variants. The paper also describes normative issues of the linguistic realisation of the group that arise from the selection of values for the grammatical categories of *gender* and *number*.

Keywords: simple syntactic groups, connotation, syntactic accommodation, verbs, adjectives, Bulgarian language

Въведение

В това изследване ще бъдат описани възможните реализации на простите синтактични групи (ПСГ) с главен член глагол (V) и подчинен член прилагателно име (A) в българския език, за които използваме записа $V \rightarrow A$. Наблюденията са извършени върху информационно автономни изречения, които могат да се илюстрират със следните примери¹:

Младежът е талантлив.

Дамата ми се стори позната.

Директорът си тръгна от преговорите ядосан.

Изследването е проведено в рамките на проекта *Нормативна граматика на българския език* и се основава на проучването на два механизма, които играят роля при свързването на лексемите като единици от езика в граматично правилни прости синтактични групи, т.е. фрази, които се състоят от словоформи на две лексеми, представляващи съответно главен и подчинен член. Единият механизъм е *конотацията*, а другият – *синтактичната акомодация*.

Понятието *конотация* има широка употреба в лингвистиката, като в него се влага различно значение (вж. прегледа у Апресян/Аpresian 1995: 156–163). *Конотация* в широк смисъл означава всеки компонент от структурата на изречението, който допълва понятийното и граматичното значение на дадена езикова единица. Тук го използваме в смисъл на *граматична конотация* – понятие, дефинирано от К. Бюлер. Следвайки схоластиците, К. Бюлер постулира, че думите от даден клас отварят около себе си едно или няколко вакантни места за думи от определени класове, с които те могат да се свързват. Конотацията е синтактичната валентност на лексемата, в чието обкръжение са разположени съзнаващите (конотиращите) единици (Бюлер/Bühler 1993 (1934)). И в концепцията на проекта *Нормативна граматика* терминът *конотация* се прилага за означаване на изискваемост на една синтактична единица от друга. Изисквана единица е такава синтактична единица, която трябва да се свърже с дадена форма, за да бъде изказването пълно и неелиптично. В проекта конотативните изисквания на различните единици се разглеждат в рамката на синтактичните явления като необходими условия за неелиптичност (вж. Станчева и др./Stancheva et al. 2020).

Относно понятието *синтактична акомодация* се придържахме към дефиницията на полските езиковеди З. Салони и М. Швиджински, които я определят като граматично въздействие на една синтактична единица върху друга (Saloni, Swidzinski 2007: 111), като езикова техника, при която

дадена синтактична единица с определени синтактични изисквания „търси“ в общия списък с единици от инвентара на езика такава единица, която да отговаря на изискванията ѝ, в резултат на което се получава граматично правилна синтактична конструкция (виж по-подробно у Станчева, Александрова/Stancheva/Aleksandrova 2021). П. Обучина дефинира синтактичната акомодация като сбор от синтактични структурни правила, които регулират свързването на изменяемите части в синтактични групи по пътя на селекция на облика на техните форми (Обућина/Obučina 2016: 55). Има три разновидности на синтактичната акомодация – лексикална, морфологична и собствено синтактична. В изследваната група е налице морфологична акомодация, при която дадена лексема приема такава словоформа, която зависи от формата на друга лексема в изреченския израз. Така синтактичната връзка се интерпретира като сноп от реализации на граматични категории, които притежават синтактични свойства, релевантни за нейното конституиране.

Тъй като се придържахме към разбирането, че граматичната характеристика на изменяемите лексикални единици включва тяхната морфологична и синтактична характеристика (Малджиева/Maldzieva 2018: 4), напълно закономерно е инструмент на описанието да бъде механизмът на акомодацията, който осъществява връзката между морфологичното и синтактичното равнище на езика. Този механизъм позволява да се опише наборът от формални зависимости между главния член глагол и подчинения член прилагателно име в синтактичната група $V \rightarrow A$ и да се формулират правилата за генериране на граматично правилни изрази.

Както в работата по проекта, така и в настоящото изследване се следва постулатът за независимо описание на формата и съдържанието (вж. Малджиева/Maldzieva 2018: 2). Изследват се граматичните връзки между лексикални единици, като на този етап не се разглеждат семантичните особености, без да се отрича взаимодействието между форма и съдържание. Избраният подход позволява да се открийт граматичните проблеми на българския книжовен език и да се идентифицират по-системно грешките и „чувствителните“ стойности на граматичните категории в рамките на всеки синтактичен тип, което е особено важно за описанието с нормативна насоченост (Станчева, Александрова/Stancheva, Aleksandrova 2021: 282).

Синтактичният тип $V \rightarrow A$ от гледна точка на конотацията

Една група глаголи в качеството си на главен член на ПСГ $V \rightarrow A$ конотират прилагателни имена. Те отварят две „вакантни“ позиции, които се очаква да бъдат запълнени, за да бъде изречението пълно и неелиптично от гледна точка на синтактичните отношения. Дори при запълнена с именна фраза първа вакантна позиция (и конституирането на конгруентна група) тези глаголи не могат самостоятелно да изпълняват предикативна функция и задължително трябва да се свържат с друго име (в случая с прила-

гателно), образувайки групи от типа $V \rightarrow A$ с конотация. Такива са преди всичко глаголите *съм, бъда, бивам*, които се определят като *копула* (Пенчев/Penchev 1998: 535; Бъркалова/Barkalova 1997: 43 и др.), напр.:

Резултатите са видими.

Бъдете благодарни! Селото е отдалечено от големия град.

В Академичната граматика и в редица изследвания на групите от глагол *съм* + *име*, които тук определихме като групи с конотация, се отрежда статут на *съставно именно сказуемо*, което се състои от два компонента – глаголен, който има конструктивна и актуализираща функция, и именен, чрез който се приписва признак (т.е. с предикативна функция).²

Езиковите факти показват, че и други глаголи конотират, т.е. изискват задължително да се свържат с единица от класа на имената (в частност прилагателните) в контекстово независими изречения.³ В противен случай изречението би било непълно до степен на неграматично (елиптичността вследствие на елиминирането на даден член, който е ясен от контекста, също е доказателство за неговата задължителност). Такива са: *видя се, виждам се, вода се, изглеждам, изляза (= окажа се), излизам (= оказвам се), именувам се, нарека се, наричам се, оказвам се, окажа се, остана, оставам, проявя се, проявявам се, ставам, стана (някакъв), явявам се* и др.⁴, напр.:

След време се виждам помъдрял.

Опасността се оказа по-голяма, отколкото си мислех.

Гостът свари домакините неподготвени.

Отдавна се бе научил да (...) оставя подсъзнанието си да се прояви първо (БНК).

В различни изследвания споменатите по-горе глаголи (обхватът им варира) се причисляват към т.нар. *непълнозначни глаголи*, които могат на конституират *съставно именно сказуемо* по същия механизъм, както *съм, бъда, бивам*: синтактично несамостоен глагол се свързва с именен израз, за да се изрази предикативното съдържание. От гледна точка на формалните връзки в изречението тези глаголи са главен член в синтактична група с конотация (+к), в която подчиненият (конотираният) член е име (респ. прилагателно). Важна характеристика на тези глаголи е, че не могат едновременно с прилагателното да присъединяват като подчинен член и изреченски израз.

Друга група глаголи образуват ПСГ с прилагателни, но не ги конотират, т.е. прилагателното не се изисква задължително от глагола, за да бъде изречението пълно и неелиптично: *влизам, вляза, движа се, доведа, довеждам, дойда, застивам, излизам, изляза* (в знач. *напускам*), *легна, лягам, лежа; оженя се, отида (си), отивам (си), пиша, почина, предположа, представям (се), прекарам, прекарвам, придвижвам се, признавам, про-*

шепна, седя, седна, събуждам се, твърдя, тичам, тръгна си, умра и мн. др., напр.:

„Един монах тъмен, непознат и бледен / пред лампа жумеца пишеше наведен“ (Ив. Вазов).

Сестрата притеснена доведе детето.

Елица се ожени млада.

Поетът си отиде самотен.

В класическите синтактични описания на българския език за подчинения член прилагателно име в простите синтактични групи от типа $V \rightarrow A$ без конотация е прието да се използва терминът *сказуемно определение*.⁵

Съществено е, че в едно значение даден глагол може да конотира прилагателно име (+к), а в друго значение – да не конотира (-к), напр.:

Нося косата си сплетена (+к), но: *Нося чантата си през рамо* (-к).

Държа детето затворено (+к), но: *Държа детето* в ръцете си (-к).

Синтактичният тип $V \rightarrow A$ от гледна точка на акомодацията

Важно за нашето описание е това, че словоизменителните синтактични категории, както отбелязва И. Мелчук, не са задължително непосредствени – те могат да бъдат и опосредствени. Морфологичната зависимост може да не съвпада с наличието и насочеността на семантичната и непосредствената синтактична зависимост между две словоформи (Мельчук/Mel'chuk 1993: 18–19). Процеси на опосредствена морфологична акомодация при категориите *число* и *род* наблюдаваме и в групата $V \rightarrow A$: те се определят от член извън нея.⁶ Акомодиращата единица е съществителното N – разположено извън разглежданата ПСГ $V \rightarrow A$. Тя се реализира само когато глаголът едновременно е главен член на две групи: едната с подчинен член съществително, а другата с подчинен член прилагателно, само в рамките на конфигурация от две прости синтактични групи с общ член, т.е. на равнището на изречения синтаксис. В българския език функционират два типа такива конфигурации:

Първа конфигурация: $N_{(congr)} \leftarrow V \rightarrow A$. Тук глаголът участва едновременно в две прости групи: 1) конгруентна група⁷ с главен член глагол и подчинен член съществително ($N_{congr} \leftarrow V$); 2) група с главен член същия глагол и подчинен член прилагателно $V \rightarrow A$, напр.:

И господ от свода, през гъстия дим, / гледаше на всичко тих, невъзмутим! (Ив. Вазов)

Жените са доверчиви.

Зрителите си тръгнаха от концерта очаровани.

Съществителното N е акомодиращ член и в двете групи от конфигурацията. В първата група $N_{(congr)} \leftarrow V$ акомодацията е двупосочна, доколкото

съществителното определя стойностите при категориите *лице* и *число* (поякога *род*) на глагола, а глаголът определя избора на местоимение съществително от реда *аз, ти...* и т.н. (наричани падежни форми за именителен падеж). Докато в другата група – $V \rightarrow A$, акомодацията е еднопосочна.

Втора конфигурация: $V \rightarrow N_{(\text{non congr})} \rightarrow A$. И тук глаголът участва като главен член едновременно в две прости групи: 1) неконгруентната група с подчинен член съществително: $V \rightarrow N_{(\text{non congr})}$; 2) група с подчинен член прилагателно: $V \rightarrow A$. При тази конфигурация съществително N не е акомодиращ член спрямо глагола V при категориите *число* и *род*. Но то представлява външна акомодираща единица спрямо прилагателното A , напр.:

Бащата вижда синовете си успели след време.

Намирам брат ми променен.

Някои влечуги поглъщат храната цяла.

В Тайван поднасят чая студен.

Заварих детето заспало.

Моля да изпратите попълнен приложения формуляр.

Каква виждаме промяната в действителност?

Втората конфигурация се конструира само от преходни лични глаголи с реализирана в изречението преходност. За именния член на тази разновидност на групата $V \rightarrow A$ в класическите синтактични описания на българския език се използва терминът *второ сказуемно определение*; нарича се и *малко изречение*.

И така, докато конотацията е в рамките на групата, то акомодацията „работи дистанционно“. Акомодацията по число и род обикновено не се реализира в рамките на групата (с някои изключения), което по-нататък ще отбелязваме със записа $V \rightarrow A (+a_{\text{external}})$.

По-нататък ще се спрем подробно на формалните особености само на ПСГ $V \rightarrow A$ като елемент на първата конфигурация $N_{(\text{congr})} \leftarrow V \rightarrow A$. Ще започнем с кратко описание на членовете на групата $V \rightarrow A$ като класове лексеми и ще разгледаме възможните ѝ синтактични разновидности, свързани с конотацията и акомодацията. Ще набележим и нормативните проблеми, които възникват при езиковата ѝ реализация.

Характеристика на главния член глагол (V)

ПСГ от типа $V \rightarrow A$ са възможни само в изречения, в които предикатът е изразен с форма на личен глагол. Личните глаголи притежават формоизменителните категории *лице*, *число* (и в определени форми *род*), които са релевантни за синтактичното конституиране на конгруентна група със съществително – необходимо условие за реализация на групата $V \rightarrow A$. Главен член в групата $V \rightarrow A$ най-често са глаголите *съм, бъда, бивам*, но

също така и редица други лични глаголи – както преходни, така и непреходни, напр.:

Днешният ден е специален.

Ако цената бъде по-висока от тази на златото, пазарите ще се сринат.

Бурите биват различни.

Нпрх.: *Командирът стоеше стъписан; Жените побягнаха уплашени към тунела; Тестът излезе положителен; Стоян седеше неподвижен.*

Прх.: *Рицарят грабна оръжието невъзмутим; В някои страни наричат тези храни органични.*

Лични глаголи както с пълна, така и с **непълна парадигма** могат да бъдат членове на групата. От глаголите с непълна парадигма редица **третоллични** глаголи образуват ПСГ от разглеждания тип: *бълбука, вали, вращава се, вретени, ври, възниква, заледи (се), залои се, зарастава, заснежавана се, заръми, ечи, ехти, жабунясва, изпращява, изпръхва, изтича, капе, киселее, клеясва, кълни, люти, спада (отокът), стихва* и др., напр.:

Слънцето залезе огненочервено.

Хоризонтът се мержелее призрачен.

Някои третоллични конструкции (вкл. производни оптативни) със задължителен компонент кратка форма на личното местоимение: *ме, ми* или *ми се*, напр. *вижда ми се, отива ми, струва ми се, яде ми се* и др., също могат да участват като главен член:

Детето ми се струва разсеяно..

Сосът повече ми харесва подлютен.

Глаголи, които се употребяват **само в мн.ч.** (*спогледаме се, спобутаме* и др.) и **обикновено в мн.ч. и в 3. л. ед.ч.:** *запришждам, измирам, изпогубя се, изпожеся се, изпокарам се, изпопадам, изпонасядам, надойда, наизляза, налякам, нароя се, народя се, наляза, пришждам, разбягам се, раззотида се, стълпя се* и др., също могат да участват като главен член в група с прилагателно. напр.:

Хората се разбягаха уплашени.

Деца се спогледаха учудени.

Важно е да отбележим, че не всички представители на изброените типове, имат способността да конституират ПСГ с прилагателно. Това е резултат от семантични ограничения, които няма да бъдат анализирани тук.

Не образуват ПСГ от типа $V \rightarrow A$ следните типове глаголи:

- **Безличните** глаголи, т.е. глаголите, които нямат парадигма за лице и число (и род): *(не) бива, заоблачава се, личи, може, съмва се, мръква (се), свечери се, смрачи се, сватка се, стъмва се, съмва (се), трябва, може* и др. Техните морфологични особености са съотносими със синтактичната

им характеристика. Те не образуват конгруентна група със съществително – задължителната първа съставна част на конфигурацията, която е условие за конституирането на групата $V \rightarrow A$. Тук могат да се причислят и безличните глаголни конструкции със задължителен компонент кратка форма на личното местоимение *ме* или *ми*, или с *ми се*: *досмешава ме, прилошава ми, сти ми се* и др.

- Някои **треголични** глаголи като *възлиза* (*разходите възлизат на...*), *гласи* (конотира цяла пропозиция), *горчи*, *граматикализира* (*се*), *демине- рализира* (*се*), *депигментира* (*се*), *евтинее*, *корени се*, *настава*, *подобава*, *произтича*, *проличава*, *случва се*, *състои се*, *стига*, *стигне* (*времето*), *цари* и др. Тук отнасяме и глаголи, употребявани в 3 л., които имат омоними с пълна парадигма: *напомня* (нещо напомня (за) нещо), *предизвиква* (нещо предизвиква нещо), *предполага* (нещо предполага нещо), *представява*; *изисква* (нещо изисква нещо), *изразява се* (нещо се изразява в), *отнася се* (нещо се отнася до/за), *сочи* (конотира цяла пропозиция – *нещо сочи, че...*)⁸. Глаголът в тях конотира предлог, сентенционален израз или негов номинализиран вариант.

В обобщение, повечето типове глаголи могат да участват като главен член в ПСГ $V \rightarrow A$, разбира се, не всички представители на даден тип, тъй като синтактичната съчетаемост е обусловена и от лексикалната семантика. Само безличните глаголи (и конструкции) като компактна група не могат да бъдат главен член в тези групи.

Характеристика на подчинения член прилагателно (А)

Всички типове прилагателни могат да участват като подчинен член в ПСГ $V \rightarrow A$:

А) същински прилагателни имена (изменяеми и неизменяеми)

Никога преди не съм бил толкова нещастен.

Сривът на пазарите е подобен на този от 2009–2010 г.

Чантата изглежда нова.

Къщата му се виждаше грозна и проклета (Ел. Пелин).

Актрисата се чувстваше унижена.

За мнозина този вариант на „Дийп Пърпъл“ си остава класически.

Служителката се показва склонна на отстъпки.

Лятото се случи дъждовно.

Сградата се явява незаконна.

Тестът излезе положителен.

Б) местоимения прилагателни (с изключенията, описани по-нататък)

Виждам се такава, каквато бях в детството.

Почеркът е негов.

Чувстваме се свои сред българите.

Чи са тези очила?

Хората на тази земя са всякакви (БНК).

Иванов е някакъв в отдела, но не знам какъв.

Всяко дете е нечие.

В) числителни прилагателни

Българинът Васил Томов е втори в класацията.

Ердоган е първият, посегнал на правата на малцинствата.

Г) глаголни прилагателни (причастия) с изключения, описани по-нататък: сегашни деятелни, минали свършени деятелни и минали страдателни причастия⁹. Според концепцията на проекта *Нормативна граматика* при миналите свършени деятелни и при миналите страдателни причастия е налице омонимия: според синтактичния и морфологичния критерий те могат да бъдат причислени както към класа на глаголите, така и към класа на прилагателните имена.¹⁰ В качеството си на прилагателни притежават категорията *определеност – неопределеност*, а като член от парадигмата на глагола – не. В нашето изследване анализирахме ПСГ от глагол и причастие прилагателно, напр.:

Храмът „Св. Дух“ е действащ; Делото е висящо; Срещата се оказва решаваща за хода на преговорите.

Този студент се води завършил; Останах легнал; аз съм закъснялата.

Служителката беше усмихната; Оказаха се обсадени от гранична полиция; Целта е всеки да се почувства обгрижен; Сега се виждам замразен на пейката на резервите.

От изследването са изключени аналитичните глаголни форми за страдателен залог, образувани от *съм* и минало страдателно причастие¹¹, което се причислява към класа на глаголите, напр.: *Правителството е атакувано от опонентите си.*

Не участват като подчинен член в ПСГ $V \rightarrow A$ следните типове прилагателни:

А) кратките форми на притежателните и възвратните притежателни местоимения (в концепцията на проекта местоименията функционално се числят към класа на съществителните и към класа на прилагателните имена);

Б) местоименията прилагателни *всеки, всички, всичкият, всичката, всичкото, всичките* (местоимението прилагателно *всякакъв* може да участва в разглежданата ПСГ);

В) местоименията прилагателни *който, която, което, които* – релатори в изречението;

Г) минали несвършени деятелни причастия, които са специализирани за изразяване на преизказни форми.

Установихме, че в рамките на първата конфигурация $N_{(congr)} \leftarrow V \rightarrow A$ се реализират **три разновидности на простата синтактична група $V \rightarrow A$:**

1) $V \rightarrow A (+k, +a)$ – с конотация и с акомодация

2) $V \rightarrow A (+k, -a)$ – с конотация, но без акомодация

3) $V \rightarrow A (-к, +а)$ – без конотация, но с акомодация

Не се реализира разновидността $V \rightarrow A (-к, -а)$ – без конотация и без акомодация.

Конотация в синтактичната разновидност $V \rightarrow A (+к +а)$

В реализирането на тази разновидност освен глаголите *съм, бъда, бидам* като главен член участват: **непреходни глаголи** като: *видя се, виждам се, вода се, звуча, зова се, изглеждам, изляза, излизам, изкарвам се, именувам се, напомня, напомням, нарека се, наричам се, оказвам се, окажа се, остана, оставам, падам си, покажа се, показвам се, почувствам се, проявя се, проявявам се, случва се, случи се* (в значение *падне се, намира се*), *стана, ставам (някакъв), стори ми се, струва ми се (някакъв), чувствам се, почувствам се, представям си се, усетя се, усещам се, явявам се* и др.; **преходни глаголи**: *почувствам, видя, виждам, вода, чувствам* и др.

В синтактичната разновидност $V \rightarrow A (+к, +а)$ като подчинен член участват всички типове прилагателни, описани по-горе.

Акомодация в синтактичната разновидност $V \rightarrow A (+к +а)$

Както вече беше казано, акомодиращият член съществително име в общия случай е разположен извън групата. Акомодация вътре в групата се наблюдава при категорията *статус*.

Глаголите и прилагателните като граматичен клас притежават формоизменителните категории *род* и *число*, но те не са селективни категории за тях – т.е. такива категории, чиито стойности всички лексеми от даден клас изискват от подчинения член в синтактичната конструкция. А за съществителното категориите *род* и *число* са селективни, което означава, че са негови синтактични свойства и че то определя стойностите на тези категории както при глагола, така и при прилагателното в разглежданата група $V \rightarrow A$.

Акомодация при категорията *род*: $V \rightarrow A (+к +а_{external})$

Родът на прилагателното в групата $V \rightarrow A$ се селектира от съществителното от конгруентната група $N_{(congr)} \leftarrow V$, в която същият глагол е главен член, т.е. акомодиращият член е външен:

Човекът е щастлив; Майката е щастлива; Детето е щастливо.

Зимата се случу мека; Документът се оказа фалишив; Мястото се води общинско.

Акомодация при категорията *число*: $V \rightarrow A (+к +а_{external})$

Прилагателното от ПСГ $V \rightarrow A$ приема стойности, идентични с тези на съществителното от конгруентната група $N_{(congr)} \leftarrow V$, т.е. акомодиращият член е извън групата $V \rightarrow A$:

Шофьорът се почувства уморен; Шофьорите се почувстваха уморени.

Цветът ми се стори малко приглушен. Цветовете ми се сториха малко приглушени.

В състава на **учтивата форма** отново е налице акомодация при категорията число, но този път прилагателното в групата $V \rightarrow A$ приема стойности, **неидентични** с тези на акомодиращия член: прилагателното е в ед.ч., докато акомодиращата единица – местоимението съществително *Вие* извън групата, е в мн.ч.:

Вие готов ли сте да поемете отговорност? Срв. неправилното: *Вие готови ли сте да поемете отговорност?*

Вие бяхте великолепна!

Вие звучите уверен.

Синтактичната техника акомодация при категориите *род* и *число* не действа, когато прилагателното име в групата $V \rightarrow A$ е неизменяемо: *инат*, *късметлия*, *ларж*, *супер*, *шик*, *екстра*, *ретро*¹² и др. Това е така, защото при този тип прилагателни родът и числото не са формообразователни категории, напр.:

Детето се оказа инат; Продавачът се оказа инат.

Тоалетът е шик; Тоалетите са шик.

Предложението е супер; Предложенията са супер.

Изглежда ларж; Изглеждат ларж.

Акомодация при категорията статус: $V \rightarrow A$ (+к +а)

Акомодацията по статус се осъществява в рамките на групата $V \rightarrow A$. Тя е обратна – действа в посока от подчинения (А) към главния член (V): местоименията прилагателни с представка *ни-* (*никакъв* и т.н.) като подчинен член изискват отрицателна форма на глагола:

Иванов не е никакъв в министерството.

Както е тръгнала, Валя няма да стане никаква.

Налице са нормативни колебания при избора на правилна форма, и то основно в групи с глагол *съм*, породени и от стремежа да се избегне двойното отрицание. В резултат на това се появяват употреби с положителна форма на глагола, които трудно биха се оценили като грешни:

?Тази жена ми е никаква.

?Вашият статус е никакъв.

?Ползата от теб е никаква (БНК).

Колебанията са по-чести, когато в синтактичната група участват местоимения прилагателни от типа *ничий*, *ничия*... Тези случаи се нуждаят от нормативна оценка, тъй като конструкциите с отрицателна и с положител-

на глаголна форма плус прилагателно местоимение с представка *ни-* може да кодират различно значение. В устната реч значението може да се подчертае чрез логическо ударение, но в писмената този инструмент липсва, срв.:

Чадърът на закачалката не е ничий (с ударение върху не). *Той е на баща ми.* Тук не е ничий означава е нечий.

Това място не е ничие (с ударение върху ничие). Тук не е ничие е равнозначно на няма собственик, не принадлежи на никого. Това значение обуславя изпускането на частицата не: *Това място е ничие.*

Срв. също: *Човекът няма да остане ничий* е различно по смисъл от *Човекът ще остане ничий.*

Анализът показва, че не става дума за грешки, а за възможни употреби със и без акомодация по статус, които изразяват различен смисъл. Разнородната езикова практика отразява стремежа да се снесе двузначността на конструкцията с отрицание и *се нуждае от нормативна оценка*, срв.:

?*Защо храмът „Александър Невски“ е ничий?*

?*По документи мостът е ничий.*

Акомодация при морфологичната категория *определеност* – *неопределеност*: $V \rightarrow A (+k +a_{\text{external}})$

Процесите на акомодация при морфологичната категория *определеност* / *неопределеност* (членуване) в групата с конотация са трудно определими. Възможна е употреба както на членувани, така и на нечленувани прилагателни, което зависи от състава на именния компонент в другата група от конфигурацията – $N_{(\text{congr})} \leftarrow V$ и от наличието в нея на лексикални или граматични средства за изразяване на определеност. Влияние оказват редица изреченски, извънизреченски, контекстови и семантични фактори. За разлика от нея в групата без конотация прилагателното винаги е нечленувано.

В контекстово независими изречения главният член глагол се свързва с нечленувана форма на прилагателното, когато съществителното от конгруентната група е членувано, групата е разширена с членувано прилагателно, употребен е друг детерминатор или собствено име, напр.:

Човекът е смъртен; Светът щеше да е негов; Близките на пострадалия са шокирани; Почивките биват дневни, седмични и месечни; Мъжът остана седнал.

Твоята помощ не е достатъчна.

По-новата част на града е по-привлекателна за живеене.

Този студент се води завършил; срв. *Този студент се води завършилият.

В някои безконтекстови изречения прилагателното в групата $V \rightarrow A$ задължително е в членувана форма. Според нас става дума за **елипса** на съществително, с което прилагателното потенциално би се свързало. Тя се основава на пресупозициите на комуникантите и е възможна благодарение на съществуващата в естествения език конотация (съзначаване), която обуславя възможността езиковите единици да се свързват една с друга. Защото, както отбелязва Бюлер, имената не са просто знаци на предмети, а знаци, свързани с атрибути; знаци, натоварени със значение и със съзнание (вж. Бюлер/Bühler 1993 (1934)). Случаите могат да се илюстрира със следните две групи примери:

В първата група примери прилагателното е разширено с изречение или с израз с друго прилагателно (обособено). Изпуснатото съществително не може да се възстанови еднозначно; елипсата не е задължителна, напр.:

*Пламен **остана единственият** (човек, състезател...), който успя да се спаси.*

*Симеон **е първият** (млад предприемач, българин...), получил наградата за най-добър работодател.*

Във втората група примери изпуснатото съществително е еднозначно възстановимо и елипсата е задължителна или поне конвенционална, напр.:

*Сравнителният метод **не е единственият** (метод).*

*Неговият роден език **е българският** (език).*

*Най-вкусната храна **е споделената** (храна).*

Изречения с нечленувано прилагателно също са възможни, но имат различен смисъл и при тях не може да се говори за елипса:

*Най-добрата ваксина **е поставената** (ваксина). Сrv.: Най-добрата ваксина **е поставена**.*

Елипсата на съществителното в изброените случаи не е контекстова, а конвенционална. Тук е по-уместно да говорим за самостоятелна употреба на прилагателното, а не за субстантивация.

В обхвата на изследването не влизат случаи с контекстова елипса на съществителното. Те могат да се илюстрират с изреченията по-долу, където чрез самостоятелно употребеното членувано прилагателно се препраща към предходна ситуация и се означава отделяне на член на множество с определена характеристика:

*Елица **е поканената**.*

*Мария **е по-красивата** // най-красивата.*

Характеристики на синтактичната разновидност $N_{(congr)} \leftarrow V \rightarrow A (+к, -а)$

Процесите на конотация са същите, както при предната синтактична разновидност, затова ще разгледаме само групите без акомодация по род и число.

Групи без акомодация при категорията *род* (+к, -а)

Тук е мястото да отбележим, че отделните категории имат различен статус при конструирането на изреченските фрази: едни служат за установяване на синтактичните връзки, т.е. имат интрарелационна функция, а други служат за установяване на отношенията с нивото на смисъла, т.е. имат екстрарелационна функция – съотнасят изказването към времето, пола на участниците, някакви обстоятелства (вж. Обућина/Obućina 2016: 46). Когато категорията *род* има екстрарелационна функция, не може да се говори за прилагане на синтактичната техника *акомодация*. Не е налице акомодация в следните случаи:

- Именният член (N) на конгруентната група $N_{(congr)} \leftarrow V$ в рамките на конфигурацията $N_{(congr)} \leftarrow V \rightarrow A$ е изразен с местоимение съществително *аз* или *ти*. Тогава родът на прилагателното е ситуативно зависим, тъй като *аз* и *ти* не притежават селективната категория род. В тези случаи категорията *род* има екстрарелационна функция и няма акомодация по род, тъй като изборът на форма за род зависи от особеностите на десигната:

Аз се оказах прав; Аз се оказах права.

Ти стана опасен; Ти стана опасна.

- В състава на учтивата форма, където родът на прилагателното е ситуативно зависим, тъй като *Вие* не притежава селективната категория *род*:

Вие сте изключителна!

Вие сте известен с чувството си за хумор.

- При перифразиране на собствено име със съществително, чийто род не кореспондира с естествения пол, в примери като следния: *Звездата на „Милан“ вече е здрав*. И тук не е налице акомодация по род на прилагателното *здрав* с акомодиращото съществително *звезда* (има акомодация само по число) и изборът на форма за род зависи от особеностите на десигната.

При разгледаните по-горе случаи родът на прилагателното от групата $V \rightarrow A$ не е резултат от акомодация, а от актуализация.

Нормативни проблеми, свързани с акомодацията при категорията *род*

Те засягат избора на правилна форма за род на прилагателното от разглежданата група, но са свързани с характеристиките на именния компонент от конгруентната група, който е външен акомодиращ член спрямо прилагателното в групата $V \rightarrow A$ от конфигурацията.

Грешки се наблюдават при конкуренция между синтактична и семантична (актуализираща) функция на категорията *род*. Например акомодираният член погрешно е приел ж.р. в изречението *Момичето е била сама* (вм. *само*) поради доминиране на семантичната над синтактичната функция при категорията *род*.

Другата причина за грешки е неправилната идентификация на външния акомодиращ член, породена от позиционното му разположение (контактна / неконтактна позиция спрямо глагола). Например в изречението *Видът на престъплението е определящо* (вм. *определящ*) за вида на наказанието второто съществително (ср.р.) от предложната група *видът на престъплението* погрешно се приема за акомодиращ член.

Грешки се допускат и когато именната фраза, която е външен акомодиращ член спрямо прилагателното в групата $V \rightarrow A$, се състои от приложение и собствено име, различни по род, напр.: *Континентът Антарктида си остава все така опасен*, но: *Антарктида си остава все така опасна*.

Когато именната фраза от конгруентната група (външен акомодиращ член спрямо прилагателното), се състои от абривиатура и приложение собствено име, също са налице нормативни колебания, напр.: *ВЕЦ „Белмекен“ е най-мощната?/най-мощният? в Югозападна България*. Тук играе роля и лексикализацията *вец* (м.р.) на абривиатурата *ВЕЦ*, чието опорно съществително е в ж.р. – *централа*.

Когато именната група се състои от приложение собствено име с елипса на категоризиращата дума, също има колебания при употребата на форма за род на прилагателното, срв. неправилното.: *„Земя на номади“ е отличена* (вм. *е отличен*) *с голямата награда*. Но: *Филмът „Земя на номади“ е отличен с голямата награда* – без колебания.

Нормативни проблеми, свързани с акомодацията при категорията *число*

Те засягат избора на правилна форма за число на прилагателното от разглежданата синтактична група, но са свързани с характеристиките на именния компонент от конгруентната група, който е външен акомодиращ член спрямо прилагателното в групата $V \rightarrow A$ от конфигурацията.

Един от честите нормативни проблеми е свързан с числото на прилагателното в състава на учтивата форма. Грешките са в посока на употреба на форми за мн.ч. вм. изискваните от кодификацията форми за ед.ч. (по аналогия с причастията на -л): *Вие наистина сте уморени* вм. правилното *Вие наистина сте уморен/уморена*.

При разширяване на конгруентната група в ед.ч. с единица от същия категориален клас чрез съчинителна връзка – съюзите *и*, *нито* и *както и*, подчиненият член прилагателно от ПСГ $V \rightarrow A$ трябва да бъде в мн.ч.: *Нито братът* (ед.ч.), *нито сестрата* (ед.ч.) *са известни*. Срв. неправилното:

*Нито братът, нито сестрата е известна.

Иван, както и Петър са отзивчиви.

Необходими са упоритост и координирани усилия.

При разширяване с подчинителна връзка на именния компонент в ед.ч. от конгруентната група прилагателното от групата $V \rightarrow A$ е в ед.ч.: *Иван, както Петър, е отзивчив.*

Ако съществителното от конгруентната група е в мн.ч. и е разширено чрез подчинителна връзка със съществително в ед.ч., прилагателното от групата $V \rightarrow A$ е в мн.ч.: *Някои решения, като например даването на достъп до информация, са много важни.*

Грешки се допускат и поради неправилна идентификация на външния акомодиращ – най-често поради позиционни особености (контактна / неконтактна позиция спрямо глагола). Последният член на разширената номинална група погрешно се възприема като акомодиращ, напр.: *Смисълът и съдържанието им и до ден днешен не е разгадан* (вм. *не са разгадани*).

Когато именният компонент на конгруентната група $N_{(congr)} \leftarrow V$ се състои от съществително като *четвърт, част* и др. (в ед.ч.), предлог *от* и изисквано от предлога съществително в мн.ч., настъпват колебания относно това коя е акомодиращата единица и съответно в кое число трябва да бъде прилагателното в групата $V \rightarrow A$. Те също се нуждаят от актуална нормативна оценка:

Една четвърт от децата ?са болни / ?е болна.

Част от промените са напълно ?излишни / ?е напълно излишна.

Колебанията са по-изразени при съществителни за нелица. При тези за лица по-категорично се налага формата за мн.ч. Това е отбелязано в съвременните граматика, като тенденцията се откроява и при наблюденията върху съвременния книжовен език, затова е необходимо да се потвърди нормативният статус на формата за мн. ч при съществителни за лица.

При акомодиращ член съществително като *двойка, чифт, група, семейство, екип* и под. често акомодираният член глагол и съответно прилагателното от групата $V \rightarrow A$ погрешно приемат форма за мн.ч.:

Двойката са популярни (вм. *е популярна*) *покрай участието си в предишния сезон на сериала.*

Цялото семейство са засегнати (вм. *е засегнато*).

По семантични и формални причини при изпускане на категоризиращата дума към приложението собствено име също се появяват колебания, които изискват по-детайлен анализ и нормативна оценка:

„Хонда“ е първа / са първи? по внедряване на иновации. Сrv.: *Автомобилният гигант „Хонда“ е пръв по внедряване на иновации* – без колебание.

„Републиканци за България“ е регистрирана/са регистрирани? за изборите. Сrv.: *Партия „Републиканци за България“ е регистрирана за изборите* – без колебание.

Характеристики на синтактичната разновидност $V \rightarrow A$ (-к +а)

При тази синтактична разновидност прилагателното е неконотиран член, т.е. не се изисква от глагола, за да бъде изречението граматически правилно и неелиптично, но е акомодиран член. В този синтактичен тип участват **преходни** и **непреходни** глаголи като *ахна, возя (се), вляза, връщам (се), вървя, гледам, излизам (от някъде), изскачам, заспивам, заставам, изказвам се, кимна, крача, лежа, легна, минавам, мълча, намесвам (се), нося (се), обикалям, оглеждам (се), оставям, осъмвам, отдалечавам се, отдръпвам се, отивам (си), помоля (се), постоя, появявам се, представям (се), прибирам (се), приближа (се), пристигам, пристъпвам, присъствам, работя, раждам се, разхождам (се), рея се, седя, скачам, следя, скимтя, скитам (се), слушам, спя, стана₂ (от стола), стоя, събуждам (се), тичам, тръгвам, убеждавам се, усмихвам се, ходя* и мн. др., напр.:

Да ходим и да се скитаме немили, клети, недраги (Ив. Вазов).

Ян Бибиян се приближи развълнуван до автомобила (Ел. Пелин).

Скачам безпамятна, дръзка, магична (Ц. Илиева).

В този момент Ана пламна цялата; Убедете се сами; Стоян седеше неподвижен; Дребният тръгна пръв; Снегът святкаше синкав; Младецът се събуди облян в пот; Децата се върнаха от зелено училище отпочинали; Брокерът не се появи никакъв.

Акомодация при категорията *род* $V \rightarrow A$ (-к +а_{external})

Процесите на акомодация при категорията *род* са идентични с тези от синтактичната разновидност $N_{(congr)} \leftarrow V \rightarrow A$ (+к, +а_{external}):

Соня отвори подаръка развълнувана.

Бащата погали детето си разнежен.

Акомодация при категорията *число*

Процесите на акомодация при категорията *число* се различават от тези в групата $V \rightarrow A$ (+к, +а) по това, че акомодираният член може да е както вътре в разглежданата група, така и извън нея – в един специфичен случай.

Акомодация при категорията *число* с член извън групата е **идентична** с тази от синтактичната разновидност $V \rightarrow A$ (+к, +а_{external}):

Мъжът дълго време лежа буден; Мъжете дълго време лежаха будни.

В състава на **учтивата форма** също е налице акомодация по число: акомодиранията езикова единица – местоимението съществително *Вие* (мн. ч.), изисква подчинен член прилагателно в ед.ч., т.е. според кодифицираната норма се изисква **неидентичност** по число:

*Вие защо **стоите права** цял ден?*

*Забелязах, че **изслушахте съсредоточен речта** на президента.*

Акомодация по число протича вътре в групата $V \rightarrow A$ (-к, +а), когато неин главен член е глагол с форма само за мн.ч., т.е. с непълна парадигма

за число: *изпопадам, изпонасядам, надойда, наизляза, налякам, нароя се, народа се, насляза, прииждам, разбягам се, разотида се, спобутаме се, спобутваме се, спогледаме се, споглеждаме се, стълпя се* и др. При тези глаголи числото е селективна, а не словоизменителна категория – глаголът акомодира по число (изисква само форми за мн.ч.) както съществителното от конгруентната група $N_{(congr)} \leftarrow V$, така и прилагателното в групата $V \rightarrow A$.

Ние се разбягахме уплашени.

Актърите се спогледаха недоумяващи.

Акомодация при морфологичната категория *определеност* – *неопределеност*

Налице е акомодация при морфологичната категория *определеност* – *неопределеност* (членуване): прилагателно име от ПСГ $V \rightarrow A$ при тази синтактична разновидност винаги е нечленувано (вж. и Ницолова/Nitsolova 2008: 125):

Ваня дойде развълнувана.

Влюбените заспаха прегърнати.

Не се реализират групи с подчинен член членувано прилагателно за разлика от синтактичната разновидност с конотация, описана по-горе.

Обобщение

Като главен член в простата синтактична група $V \rightarrow A$ в българския език освен глаголите *съм, бъда, бивам* участват представители на различни типове лични глаголи: преходни и непреходни, глаголи с пълна и с непълна парадигма. Единствено безличните глаголи (и конструкции) не участват в образуването на групата $V \rightarrow A$. Представители на всички функционални типове прилагателни могат да участват като подчинен член прилагателно в ПСГ $V \rightarrow A$: същински прилагателни, местоимения прилагателни, числителни прилагателни и глаголни прилагателни (причастия). Не могат да бъдат член на групата кратките форми на притежателните и възвратните притежателни местоимения, местоименията прилагателни от типа *всеки, всички, всичкият* и т.н., местоименията релатори *който, която* и т.н. и миналите несвършени деятелни причастия.

Простата синтактична група $V \rightarrow A$ се реализира само в рамките на конфигурацията от две групи с общ член глагол: $N_{(congr)} \leftarrow V \rightarrow A$. Възможни са три синтактични разновидности на типа $V \rightarrow A$ в зависимост от наличието на двата механизма – конотация и акомодация. Не се реализира синтактичната разновидност без конотация и без акомодация. Изследването показва, че акомодиращият член при категориите *род* и *число* в ПСГ $V \rightarrow A$ в общия случай е външен спрямо групата – това е съществителното от конгруентната група $N_{(congr)} \leftarrow V$ в рамките на споменатата конфигурация. Някои процеси на акомодация протичат и вътре в групата. Акомодацията при категорията *род* и при морфологичната категория *оп-*

ределеност (членуване) винаги е с член извън групата, докато акомодацията при категорията *число* в ограничен брой случаи може да бъде с глагола от същата група. Акомодацията при категорията *статус* е с глагола, който е главен член в групата $V \rightarrow A$.

При езиковата реализация на синтактичния тип $V \rightarrow A$ се наблюдават някои нормативни проблеми, засягащи избора на правилна форма за род и число, които са свързани със състава на именния компонент на конгруентната група от конфигурацията $N_{(\text{congr})} \leftarrow V \rightarrow A$ и с идентифицирането на акомодиращия член.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Примерите са извлечени от Българския национален корпус <http://dcl.bas.bg/bulnc/> и от различни източници в електронен формат.

² За именната част от тази група се използва и терминът *предикатив*. В. Малджиева разглежда подобни образувания в рамката на синтактичната структура на глаголната фраза (предикатора), като един от типовете аналитични предикатори, които се състоят от форма на глаголен оператор (непълнозначен, спомагателен глагол) и именна фраза (Малджиева/Maldžieva 2009: 109).

³ Напр. Й. Пенчев говори за синоними на „съм“, които имат същото обкръжение: *ставам, явявам се, оказвам се* (Пенчев/Penchev 1993: 59). Вж. и Рожновская/Rozhnovskaia 1978: 17–18.

⁴ Анализът не цели пълно изброяване на всички елементи на групата, а нейното моделиране.

⁵ За значението и употребата на понятието *казуемно определение* вж. Несторова/Nestorova 2014).

⁶ Вж. и П. Бъркалова, която в рамката на друга концепция подчертава, че при хипотезата VA е невъзможно глаголтът „да приписва на разширенията си род. Явно „зад кадър“ се намесва трета съставка – съществително или лично местоимение“ (Бъркалова/Barkalova 1997: 71).

⁷ Конгруенцията се разглежда като проява на единния механизъм на синтактична акомодация, при който елементите на синтактичната група хармонизират (съгласуват) формите си по едни и същи категории (вж. Обуџина/Obuĭina 2016: 8, 34). Конгруентна е връзката между името в субектна позиция и предиката.

⁸ Те са изразители на предикатно-аргументната структура P (p, q) с предикати от втори ред с два или повече пропозиционални аргумента.

⁹ Според Рожновская минали страдателни причастия само от непреходни глаголи се причисляват към класа на прилагателните (Рожновская/Rozhnovskaia 1970: 160), но наблюденията не подкрепят това мнение.

¹⁰ Този възглед има поддръжници у нас (срв. Коева/Коева 2018: 123 и др.) и се основава на граматичната ни традиция, срв. напр. у Ал. Теодоров-Балан: „Причастията за минало време действено и тръпно служат в реч двойко: като глаголи (глаголно, глаголски) и като имена (именно, именски) (Теодоров-Балан/Teodorov-Balan 1976 (1958): 59).

¹¹ Въпросът за статуса на формите за страдателен залог дълго време е бил дискусионен (вж. Чакърова/Chakarova 2013). Първоначално Л. Андрейчин споделя мнението, че „...тези изрази са обикновени синтактични съединения, които не трябва да се вземат за сложни глаголни форми“ (Андрейчин/Andreychin 1978 (1944): 161). Н. Костов и др. застъпват синтактично гледище за причастните залогови форми. Ал. Теодоров-Балан застъпва възгледа да залога като морфологична категория (Теодоров-Балан 1976 (1958: 58). По-късно Л. Андрейчин променя мнението си и приема, че страдателният залог се изразява със сложни морфологични форми, подобно на други форми от спрежението на глагола (Андрейчин/Andreychin 1976: 73). Становището, че това са аналитични глаголни форми, има повече последователи и е застъпено в Академичната граматика.

Разграничаването между аналитична глаголна форма за страдателен залог и синтактична група от *съм* + *минало страдателно причастие* ще бъде дискутирано отделно от гледна точка на конотацията и акомодацията. Тук само ще отбележим, че интерпретирането на изразителя на грамемата *страдателен залог* като синтактична група (главен и подчинен член в синтактично отношение) от някои езиковеди намира основание във факта, че макар механизмите на свързване да са еднакви, то интензитетът на свързаност между компонентите е по-висок.

¹² Този тип неизменяеми лексеми се причисляват към прилагателните според синтактичния критерий.

ЛИТЕРАТУРА

- Андрейчин 1976 (1959): *Андрейчин, Л.* Залогът в българската глаголна система. – В: *Помагало по българска морфология. Глагол*. София, Наука и изкуство, с. 60–76.
- Андрейчин 1978 (1944): *Андрейчин, Л.* Основна българска граматика. София, Наука и изкуство.
- Апресян 1995: *Апресян, Ю.* Избранные труды. Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография. Москва, Школа „Языки русской культуры“.
- Бояджиев, Куцаров, Пенчев 1998: *Бояджиев, Т., И. Куцаров, Й. Пенчев.* Съвременен български език. София, Изд. къща „Петър Берон“.
- Бъркалова 1997: *Бъркалова, П.* Българският синтаксис – познат и непознат. Пловдив, Пловдивско университетско издателство.
- Бюлер 1993 (1934): *Бюлер, К.* Теория языка. Репрезентативная функция языка. Москва, Прогресс, 1993. (Нем.: *Bühler, K.* Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache, Jena: Fischer, 1934) Цит. по руския превод <<https://refdb.ru/look/2111105-pall.html>>.
- Коева 2018: *Коева, Св.* Типология на подчинените изречения към прилагателно име в български. – *Езиков свят*, том 16, кн. 2, с. 122–132.
- Малчиева 2009: *Малчиева, В.* Българският език. – В: Малчиева, В., З. Тополиńska, М. Ђукановић, П. Пипер. *Јужнословенски језици: граматичке структуре и функције*. Београд: Београдска књига, с. 19–141.

- Малджиева 2018: *Малджиева, В.* Принципи на формално описание на българските изменяеми лексеми като компонент на нормативната граматика. – *Slavia Meridionalis*, 18.
- Мельчук 1993: *Мельчук, И.* Согласование, управление, конгруэнтность. – *Вопросы языкознания*, № 5, с. 16–57.
- Несторова 2014: *Несторова, П.* Терминът сказуемно определение в българската граматична литература от Освобождението до днес – значение и употреба. – В: *Научни трудове на Университета по хранителни технологии*. Пловдив, т. LXI, с. 981–986.
- Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Обућина 2016: *Обућина, П.* Синтактичка акомодација у пољском језику у поређењу са српсим. <<https://docplayer.pl/79577460-Sintaksichka-akomodacija-u-poljskom-jeziku-u-poredjenju-sa-srpskim.html>>.
- Пенчев 1993: *Пенчев, Й.* Български синтаксис. Управление и свързване. Пловдивско университетско издателство.
- Рожновская 1970: *Рожновская, М.* Синтаксис прилагателного в болгарском литературном языке. Москва, Наука.
- Станчева и др. 2020: *Станчева, Р., В. Малджиева, К. Чаралозова, Т. Александрова, М. Томов, Н. Паскалев, И. Кунева, И. Стошлова, Л. Микова.* Нормативна граматика на съвременния български книжовен език. Етап 1 (ръкопис).
- Станчева, Александрова 2021: *Станчева, Р., Т. Александрова.* Синтактичната акомодация като езикова техника и инструмент за описание на простите синтактични групи. – *Български език, Приложение 2021*, с. 276–294.
- Теодоров-Балан 1976 (1958): *Ал. Теодоров-Балан.* Категория залог. – В: *Помагало по българска морфология. Глагол*. София, Наука и изкуство, с. 57–59.
- Чакърова 2013: *Чакърова, К.* За статута на конструкциите от типа съм+минало страдателно причастие в съвременния български език. – В: *Славистика IV. В чест на XV международен славистичен конгрес в Минск*. Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, с. 70–84.
- Saloni, Świdziński 2007: *Saloni Z., Świdziński M.* Składnia współczesnego języka polskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, 354 s.

REFERENCES

- Andreychin 1976 (1959): *Andreychin, L.* Zalogat v balgarskata glagolna sistema. – In: *Pomagalo po balgarska morfologiya. Glagol*. Sofia, Nauka i izkustvo, s. 60–76.
- Andreychin 1978 (1944): *Andreychin, L.* Osnovna balgarska gramatika. Sofia, Nauka i izkustvo.
- Apresian 1995: *Apresian, Yu.* Izbrannyye trudy. T. 2. Integral'noe opisaniye iazyka i sistemnaia leksikografiya. Moskva, Shkola „Iazyki russkoi kul'tury“.

- Barkalova 1997: *Barkalova, P.* Balgarskiyat sintaksis – poznat i nepoznat. Plovdiv, Plovdivsko universitetsko izdatelstvo.
- Boyadzhiev, Kutsarov, Penchev 1998: *Boyadzhiev, T., I. Kutsarov, Y. Penchev.* Savremeneni balgarski ezik. Sofia, Izd. kashta “Petar Beron”.
- Bühler 1993 (1934): *Bühler, K.* Teoria iazyka. Rerezentativnaia funktsia iazyka (in Russian). Moskva. Progress, 1993. (In German: *Bühler, K.* Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache, Jena: Fischer, 1934) Quoted in the Russian translation <<https://refdb.ru/look/2111105-pall.html>>.
- Chakarova 2013: *Chakarova, K.* Za statuta na konstruktivni ot tipa sam + minalo stradatelno prichastie v savremenniya balgarski ezik. – In: *Slavistika IV. V chest na XV mezhdunaroden slavistichen kongres v Minsk.* Plovdiv, UI “Paisiy Hilendarski”, s. 70–84.
- Koeva 2018: *Koeva, Sv.* Tipologiya na podchinenite izrecheniya kam prilagatelno ime v balgarski – *Ezikov svyat*, Tom 16, kn. 2, s. 122–132.
- Maldžieva 2009: *Maldžieva, V.* Balgarskiya ezik. – In: *Maldžieva, V., Z. Topolinska, M. Djukanoviĥ, P. Piper.* *Juzhnoslovenski jezitsi: gramatichke strukture i funktsije.* Beograd: Beogradska kniga, s. 19–141.
- Maldžieva 2018: *Maldžieva, V.* Printsipi na formalno opisane na balgarskite izmenyaemi leksemi kato komponent na normativnata gramatika. – *Slavia Meridionalis*, 18.
- Mel'chuk 1993: *Mel'chuk, I.* Soglasovanie, upravlennie, kongruentnost'. – *Voprosy iazykoznanija*, № 5, s. 16–57.
- Nestorova 2014: *Nestorova, P.* Terminat skazuemno opredelenie v balgarskata gramatichna literatura ot Osvobozhdenieto do dnes – zhanenie i upotreba. – In: *Nauchni trudove na Universiteta po hranitelni tehnologii.* Plovdiv, t. LXI, s. 981–986.
- Nitsolova 2008: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, Universitetsko izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”.
- Obućina 2016: *Obućina, P.* Sintaktichka akomodacija u polskom jeziku u poredjenju sa srpskim. <<https://docplayer.pl/79577460-Sintaksichka-akomodacija-u-poljskom-jeziku-u-poredjenju-sa-srpskim.html>>.
- Penchev 1993: *Penchev, Y.* Balgarski sintaksis. Upravlennie i svarzване. Plovdivsko universitetsko izdatelstvo.
- Rozhnovskaia 1970: *Rozhnovskaia, M.* Sintaksis prilagatel'nogo v bolgarskom literaturnom iazyke. Moskva, Nauka.
- Saloni, Świdziński 2007: *Saloni Z., Świdziński M.* Składnia współczesnego języka polskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, 354 s.
- Stancheva et al. 2020: *Stancheva, R., V. Maldžieva, K. Charalozova, T. Aleksandrova, M. Tomov, N. Paskalev, I. Kuneva, I. Stoilova, L. Mikova.* Normativna gramatika na savremennia balgarski knizhoven ezik. Etap 1 (script).
- Stancheva, Aleksandrova 2021: *Stancheva, R., T. Aleksandrova.* Sintaktichnata akomodatsiya kato ezikova tehnika i instrument za opisane na prostite sintaktichni grupi. – *Balgarski ezik, Prilozhenie 2021*, s. 276–294.

Teodorov-Balan 1976 (1958): *Teodorov-Balan, Al. Kategoriya zalog.* – In: *Pomalgalo po balgarska morfologiya. Glagol.* Sofia, Nauka i izkustvo, s. 57–59.

✉ Доц. д-р Татяна Александрова
Секция за съвременен български език
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“
Българска академия на науките
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assoc. Prof. Tatyana Aleksandrova, PhD*
Department of Modern Bulgarian Language
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria